

Förordning och direktiv om genomförande av Marrakechfördraget i EU-rätten

---

Justitiedepartementet

2016-10-18

Dokumentbeteckning

KOM(2016) 595

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om gränsöverskridande utbyte mellan unionen och tredje länder av exemplar i tillgängligt format av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp.

KOM(2016) 596

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om viss tillåten användning av verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer som är blinda, synsvaga eller har annat läshandikapp och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

Tidigare faktapromemorior i ärendet: 2013/14:FPM51 och 2014/15:FPM12

Sammanfattning

Inom FN:s specialorgan för immaterialrätt (WIPO) antogs i juni 2013 ett fördrag, Marrakechfördraget, som ska underlätta tillgången till publicerade verk för personer med syn- eller läsnedsättningar. Fördraget avser bl.a. att underlätta gränsöverskridande utbyte av anpassade exemplar, som t.ex. talböcker. EU har tidigare undertecknat fördraget och kommissionen har nu lagt fram förslag till ett direktiv och en förordning som ska genomföra Marrakechfördraget i EU-rätten.

Genom direktivet införs en obligatorisk inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med syn- eller läsnedsättningar. Dessutom föreslås bestämmelser som säkerställer att anpassade exemplar ska kunna cirkulera

mellan länder inom EU. Förordningen reglerar utbytet med sådana exemplar i förhållande till länder utanför EU.

2016/17:FPM13

Regeringen välkomnar förslaget.

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

Marrakechfördraget antogs inom WIPO i juni 2013 och syftar till att underlätta tillgången till publicerade verk för personer med syn- eller läsnedsättning. EU undertecknade fördraget den 30 april 2014 (se faktapromemoria 2013/14:FPM51).

Fördraget har två huvudsakliga delar. För *det första* uppställer det krav på att varje fördragslutande part i sin nationella lagstiftning om upphovsrätt inför en inskränkning i upphovsrätten som möjliggör att särskilt anpassade exemplar kan framställas och göras tillgängliga för de berättigade personerna. Med ”särskilt anpassade exemplar” (”accessible format copy”) avses ett exemplar som i fråga om framställningsmetod och form avviker från det format i vilket verket offentliggjorts och som gör att de berättigade personerna kan få tillgång till verket på samma villkor som personer med fullgod syn- och läsförmåga, t.ex. talböcker. För *det andra* uppställs ett krav på att sådana anpassade exemplar ska kunna distribueras över gränserna mellan de länder som är parter till fördraget.

Målsättningen är bl.a. att det gränsöverskridande utbytet ska leda till minskat dubbelarbete vid framställningen av sådana anpassade exemplar.

Kommissionen har nu lagt fram förslag till ett direktiv och en förordning som ska genomföra Marrakechfördraget i EU-rätten. Förslagen presenterades den 14 september 2016.

Samtidigt lade kommissionen även fram förslag till en förordning om vissa onlinesändningar av tv- och radioprogram (se faktapromemoria om KOM (2016) 594), ett direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden (se faktapromemoria om KOM (2016) 593) och ett meddelande om en rättvis, effektiv och konkurrenskraftig europeisk upphovsrättsbaserad ekonomi på den digitala inre marknaden, KOM (2016) 592 slutlig.

1.2 Förslagets innehåll

1.2.1 Direktivet

Kommissionens förslag till direktiv innehåller en obligatorisk inskränkning i upphovsrätten och till upphovsrätten närstående rättigheter som ska gälla till förmån för personer med syn- eller läsnedsättningar (t.ex. dyslexi). Dessutom

finns bestämmelser i direktivet som ska säkerställa att anpassade exemplar kan cirkulera mellan länder inom EU.

2016/17:FPM13

Inskränkningen omfattar personer med syn- eller läsnedsättningar (berättigade personer), fysiska personer som agerar på deras vägnar och godkända organ (authorised entity). Med godkända organ avses offentliga eller privata organisationer, särskilt bibliotek, utbildningsinstitutioner och andra organisationer utan vinstsyfte som betjänar personer med syn- eller läsnedsättningar som sin huvudsakliga verksamhet eller som en av sina huvudsakliga verksamheter eller som ett uppdrag i allmänhetens intresse. Medlemsstaterna ska säkerställa att dessa kategorier får göra de förfoganden som är nödvändiga för att kunna framställa anpassade exemplar utan att behöva inhämta godkännande från rättighetshavare. De godkända organen ska även ha rätt att göra sådana exemplar tillgängliga för de berättigade personerna både i fysisk form och via t.ex. internet.

Enligt förslaget är det inte tillåtet för medlemsstaterna att införa ytterligare villkor för att inskränkningen ska kunna tillämpas, t.ex. krav på kompensation till upphovsmannen.

För att säkerställa att anpassade exemplar kan cirkulera mellan länderna inom EU ska medlemsstaterna införa regler som gör det möjligt för godkända organ på det egna territoriet att sprida och överföra sådana exemplar till berättigade personer och godkända organ i andra länder. Reglerna ska samtidigt också göra det möjligt för berättigade personer och godkända organ inom det egna landet att ta emot eller få tillgång till exemplar från godkända organ i ett andra EU-länder.

Sedan tidigare innehåller EU-rätten, genom direktiv 2001/29 EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, en uttömmande lista över vilka undantag eller inskränkningar som medlemsstaterna får ha i den nationella lagstiftningen. De flesta av dem är valfria för medlemsstaterna att införa. Det gäller bl.a. artikel 5.3 b som ger en möjlighet att införa inskränkningar eller undantag till förmån för personer med funktionsnedsättningar. Denna bestämmelse ändras genom förslaget så att det framgår att det nu aktuella direktivet äger företräde. Det innebär att medlemsstaterna har kvar sin valfrihet i fråga om inskränkningar för andra typer av funktionsnedsättningar än syn- och läsnedsättningar.

1.2.2 Förordningen

Medan direktivet inför bestämmelser om gränsöverskridande utbyte av anpassade exemplar inom EU reglerar förordningen utbytet med länder utanför EU som är medlemmar till Marrakechfördraget. Bestämmelserna i förordningen motsvarar i allt väsentligt bestämmelserna i direktivet på så sätt att både godkända organ och berättigade personer får importera anpassade exemplar från godkända organ i tredje land, men det är bara godkända organ som har rätt att exportera till ett sådant land.

Förordningen uppställer dessutom vissa skyldigheter som de godkända organen har att iaktta vid utbytet med tredje land. De ska bl.a. säkerställa att de endast tillgängliggör och distribuerar anpassade exemplar till berättigade personer eller andra godkända organ, att de försvårar framställning och tillgängliggörande av otillåtna exemplar och att de visar vederbörlig omsorg när de hanterar och för register över exemplaren. På begäran av en berättigad person eller rättighetshavare ska det godkända organet även kunna ge information om vilka verk som man har anpassade exemplar av och om vilka godkända organ som man har haft utbyte med.

1.2.3 Ikraftträdande- och tillämpningsdatum

Det föreslås att direktivet och förordningen ska träda i kraft den tjugonde dagen efter att de publicerats i Europeiska unionens officiella tidning och att de ska börja tillämpas 12 månader efter publiceringen.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

I lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) finns en inskränkning till förmån för personer med funktionsnedsättning (17 §). Bestämmelserna där tillåter att skyddade verk i vissa fall används på ett sätt som gör det möjligt för personer med funktionsnedsättning att ta del av dem. Det handlar t.ex. om framställning, spridning och överföring av talböcker som får göras av bibliotek och organisationer efter tillstånd från regeringen. Enligt bestämmelsen har upphovsmannen rätt till ersättning när exemplar sprids eller överförs på ett sådant sätt att den berättigade personen får behålla ett exemplar. Gränsöverskridande förfoganden regleras inte i upphovsrättslagen.

Regeringen gör preliminärt bedömningen att förslagen kräver nya regler om gränsöverskridande utbyte av anpassade exemplar där det i dag saknas särskild reglering. Enligt det föreslagna direktivet får medlemsstaterna inte uppställa ytterligare villkor i sin nationella lagstiftning för att inskränkningen ska tillämpas. Direktivet kan alltså komma att påverka bestämmelserna om ersättning och det krav på tillstånd som gäller i dag.

1.4 Budgetära konsekvenser/Konsekvensanalys

Någon konsekvensanalys har inte gjorts av kommissionen eftersom förslagen handlar om att genomföra ett internationellt fördrag.

Enligt kommissionen har förslagen begränsad inverkan på upphovsrätten som ensamrätt, särskilt som alla medlemsstater redan infört någon form av inskränkning eller undantag på detta område.

Förslagen bedöms inte ha några budgetära konsekvenser.

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

För att personer med synnedsättning eller läsnedsättning ska kunna ta del av litteratur krävs att det finns en tillfredsställande tillgång till verk som är anpassade till deras särskilda behov. För att det ska finnas ett gränsöverskridande kulturutbyte behöver bestämmelser som möjliggör sådana särskilt anpassade verk finnas inte bara nationellt utan också globalt. Regeringen stödjer därför Marrakechfördraget som är ett välbalanserat internationellt regelverk som underlättar ett sådant utbyte. Sverige har sedan tidigare stöttat EU:s undertecknande av Marrakechfördraget och har även efterfrågat besked om hur genomförandet ska gå till. Mot den bakgrunden välkomnar regeringen kommissionens förslag.

Förslaget kommer att analyseras och remitteras innan regeringen tar ställning i specifika delar. Regeringen ställer sig dock redan nu mycket tveksam till att förslagen ska börja tillämpas så snart som 12 månader efter publiceringen i Europeiska unionens officiella tidning med tanke på vår nationella lagstiftningsprocess.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Medlemsstaterna har under förhandlingarna i WIPO stött antagandet av Marrakechfördraget. Frågan om kompetensfördelningen mellan EU och dess medlemsstater på området har varit föremål för diskussioner. Under våren 2014, när frågan om EU:s undertecknande behandlades, ifrågasatte flera medlemsstater att fördraget skulle omfattas av EU:s exklusiva kompetens. Rådets och kommissionens respektive rättstjänst var emellertid överens om att så är fallet och Sverige accepterade att EU ensamt var behörigt att underteckna fördraget. Vissa medlemsländer gjorde dock deklARATIONER i samband med beslutet som går ut på att kompetensen är delad mellan EU och medlemstaterna. I samband med att kommissionen under hösten 2014 lade fram förslag om att EU skulle ingå fördraget återupptogs dessa diskussioner och kompetensfrågan hänsköts till EU-domstolen där den väntar på avgörande. Det kan därför inte uteslutas kompetensfrågan åter kan bli föremål för diskussion när förslagen ska behandlas i rådet.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Det är ännu inte känt vilka ståndpunkter institutionerna har.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Förslagen har remitterats. Remisstiden går ut den 21 oktober 2016.

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Förslaget till direktiv hänvisar till artikel 114 och förslaget till förordning till artikel 207 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Förordningen och direktivet ska antas i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet (dock efter att ha hört Ekonomiska och sociala kommittén i fråga om direktivet), vilket innebär att Europaparlamentet och rådet gemensamt antar rättsakterna. Beslut fattas i rådet med kvalificerad majoritet.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Målsättningen med direktivet är att främja tillgången till visst material, skyddat av upphovsrätt och närstående rättigheter, på den inre marknaden för de berättigade personerna enligt Marrakechfördraget. Enligt kommissionen är detta ett område som redan är harmoniserat och följaktligen bara kan ändras på EU-nivå. Målet kan därför inte uppnås av medlemsstaterna själva.

Förordningen genomför skyldigheterna enligt Marrakechfördraget om utbytet av anpassade exemplar med tredje länder. Enligt kommissionen kan sådana åtgärder endast vidtas på EU-nivå eftersom det rör kommersiella aspekter av immaterialrätten.

Kommissionen anser att förslagen är förenliga med proportionalitetsprincipen och inte går utöver vad som är nödvändigt för att genomföra Marrakechfördraget.

Det är även regeringens bedömning att förslagen är förenliga med subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Förslaget förhandlas i rådets arbetsgrupp för immaterialrätt (upphovsrätt). En första presentation av förslaget skedde vid ett möte i början av oktober.

4.2 Fackuttryck/termer